

Ewa Rosiak

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie

Sytuacja na krajowym rynku rzepaku — stan obecny i prognoza na sezon 2001/02

Domestic rapeseed market — current situation and outlook for the 2001/02 season

Po dwóch kolejnych latach wysokiej (przekraczającej 1 mln ton) produkcji rzepaku w Polsce, w 2000 r. nastąpiło jej obniżenie. Ubiegłoroczne krajowe zbiory rzepaku i rzepiku wyniosły 958,7 tys. ton i były niższe o 173,2 tys. ton (o 15,3%) niż w 1999 roku. Spadek zbiorów nastąpił w wyniku zmniejszenia powierzchni zasiewów (o 19,9% do poziomu 436,8 tys. ha), gdyż plony rzepaku, mimo niekorzystnych warunków atmosferycznych jakie panowały wiosną (susza glebowa) wyniosły 21,9 dt/ha i były o 5,3% wyższe niż w roku poprzednim. Spadek produkcji i podaży wywołał wzrost cen rzepaku. Przeciętne ceny skupu rzepaku w III kwartale 2000 r. wyniosły 815 zł/t i były o około 30% wyższe niż przed rokiem. Wzrost cen rzepaku spowodował poprawę opłacalności jego produkcji także względem zbóż. Jednakże relacja cen rzepak : pszenica w dalszym ciągu kształtowała się na zbyt niskim poziomie, który nie zapewniał porównywalnej opłacalności obu kierunkom produkcji. W tej sytuacji nie nastąpił wzrost powierzchni zasiewów rzepaku ozimego pod zbiory 2001 roku. Zasiano go na około 380 tys. ha, tj. na powierzchni niewiele większej niż przed rokiem. Dlatego też przewiduje się, iż w 2001 r. krajowe zbiory rzepaku ponownie mogą nie przekroczyć 1 mln ton. Przy tym poziomie produkcji zdolności przetwórcze krajowych olejarni (oceniane na ponad 1,1 mln ton) nie będą w pełni wykorzystane. Nie nastąpi też poprawa wyników handlu zagranicznego w sektorze oleistych. Polska nie odzyska pozycji liczącego się eksportera nasion rzepaku.

Following two consecutive seasons of bumper crops (exceeding 1 mill tons) a decline in the production of rapeseed was observed in Poland in the year 2000. Last year's rapeseed crops totalled 958.7 thousand tons and were lower by 173.2 thousand tons or 15.3% as compared to 1999. The decline in crops resulted from a contraction of area planted (by 19.9% to 436.8 thousand ha). However, besides unfavourable weather conditions in spring (drought), rapeseed yield increased by 5.3% to 21.9 dt/ha. Decline in both production and sales resulted in increase of rapeseed prices. Average prices of lots in the third quarter of the year 2000 reached 815 PLN/t and were higher by about 30% than observed a year ago, which resulted in an improvement of profitability also in relation to grains. Nevertheless the price ratio of rapeseed to wheat still fluctuated at the level that did not assure comparable profitability for both activities. In these circumstances the area planted under the harvest of 2001 reminded almost unchanged — 380 thousand ha, i.e. slightly above the area recorded last year. Bearing that in mind the rapeseed crops in 2001 are forecast not to exceed 1 mill tons. Such level of production will not ensure full utilisation of the capacity of Polish crushers (over 1.1 mill tons). Following that, there would not be an improvement in foreign trade in oilseeds. Poland will not regain the position of main exporter of oilseeds.

1. Produkcja rzepaku w Polsce charakteryzuje się, szczególnie w ostatnich latach, małą stabilnością. Wynika to zarówno z dużej zmienności plonowania rzepaku (w związku z jego wrażliwością na warunki klimatyczne, m.in. podatność na wymarzenie), jak i wahań opłacalności uprawy tej rośliny w stosunku do zbóż.

W 2000 r. krajowe zbiory rzepaku i rzepiku (po przeliczeniu do wilgotności normatywnej 13% zawartości wody) wyniosły 958,7 tys. ton i były o 173,2 tys. ton (o 15,3%) niższe niż w roku 1999, natomiast od średnich uzyskanych w latach 1994–1998 były o 103,6 tys. ton (o 12,1%) wyższe. Spadek zbiorów nastąpił w wyniku zmniejszenia powierzchni zasiewów, gdyż plony rzepaku były większe niż w roku poprzednim.

W 2000 r. udział sektora publicznego w krajowej produkcji rzepaku obniżył się do 12,1% (1999 r. — 12,9%, 1998 r. — 15,6%), zaś udział sektora prywatnego wzrósł do 87,9% (1999 r. — 87,1%, 1998 r. — 84,4%), w tym zwiększył się udział gospodarstw indywidualnych w ogólnej produkcji nasion do 50,7% (1999 r. — 50,0%, 1998 r. — 47,5%).

Największe zbiory rzepaku — przekraczające 100 tys. ton, odnotowano podobnie jak w latach poprzednich w województwach: dolnośląskim (161 tys. ton), zachodniopomorskim (145 tys. ton), wielkopolskim (129 tys. ton) i opolskim (127 tys. ton), zaś najmniejsze — poniżej 10 tys. ton, w podlaskim (2,6 tys. ton), świętokrzyskim (5,1 tys. ton), małopolskim (6,0 tys. ton), podkarpackim (9,2 tys. ton) i łódzkim (9,7 tys. ton).

W 10 spośród 16 województw nastąpił spadek produkcji rzepaku. W 4 województwach (dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim) spowodowany był zmniejszoną powierzchnią uprawy, a w 6 województwach (lubelskim, lubuskim, łódzkim, mazowieckim, podkarpackim, świętokrzyskim) zarówno zmniejszoną powierzchnią uprawy jak i niższymi plonami rzepaku. Największą ilościową obniżkę zbiorów rzepaku odnotowano w województwach: zachodniopomorskim — o 44,8 tys. ton (o 23,6%), wielkopolskim — o 30,6 tys. ton (o 19,2%), dolnośląskim — o 30,3 tys. ton (o 15,8%), lubelskim — o 30,0 tys. ton (o 52,4%) i lubuskim — o 24,4 tys. ton (o 46,8%).

W pozostałych 6 województwach (małopolskie, opolskie, podlaskie, pomorskie, śląskie i warmińsko-mazurskie), mimo również niższej powierzchni zasiewów, lecz przy zdecydowanie wyższych plonach, zbiory rzepaku były większe niż w roku poprzednim. Największy ilościowy wzrost produkcji wystąpił w województwach: warmińsko-mazurskim — o 7,0 tys. ton (o 8,4%), pomorskim — o 3,5 tys. ton (o 4,6%) i opolskim — o 3,5 tys. ton (o 2,9%).

Tabela 1

Podstawowe informacje dotyczące rynku rzepaku — *Rapeseed market – basic information*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Jednostka miary	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Rzepak — Rapeseed</i>							
Powierzchnia — <i>Area</i>	tys. ha	606,0	282,6	317,4	466,0	545,3	436,8
Plony — <i>Yields</i>	dt/ha	22,7	15,9	18,6	23,6	20,8	21,9
Zbiory — <i>Crops</i>	tys. ton	1376,6	449,3	594,9	1099,1	1131,9	958,7
Skup — <i>Purchase</i>	tys. ton	1215,8	391,9	542,3	1052,1	1090,0	896,4
Ceny — <i>Prices</i>	zł/t	566,8	854,5	865,4	895,7	642,8	806,0
<i>Produkcja tłuszczów roślinnych — Vegetable fats production</i>							
Produkcja ogółem — <i>Total production</i>	tys. ton	550,0	568,4	642,0	663,0	704,8	672*
w tym — <i>of which:</i> margaryna — <i>margarine</i>	tys. ton	373,6	368,1	394,5	395,2	392,9	373*
<i>Spożycie tłuszczów na 1 mieszkańca — Per capita Consumption</i>							
Tłuszcze ogółem — <i>Total fats</i>	kg	25,3	26,3	27,9	28,5	29,6	29,4*
w tym — <i>of which:</i> tłuszcze roślinne — <i>vegetable fats</i>	kg	14,4	15,3	16,9	17,1	17,9	18,2*
Udział tłuszczów roślinnych w spożyciu tłuszczu ogółem — <i>Vegetable fats/total fats</i>	%	56,9	58,2	60,6	60,0	60,4	61,9*

* dane nieostateczne — *incomplete data*Źródło — *Source*: Dane GUS i obliczenia własne — *Central Statistical Office data and author's estimates*

2. W 2000 r. powierzchnia zbiorów rzepaku i rzepiku (ozimego i jarego łącznie) wyniosła 436,8 tys. ha i była mniejsza o 108,5 tys. ha (o 19,9%) niż w roku 1999, ale większa od średniej z lat 1994–1998 o 28,2 tys. ha (o 6,9%). Redukcja areału uprawy rzepaku (ozimego o 15,8% — do poziomu około 372 tys. ha i jarego o 36,9% — do około 65 tys. ha) została spowodowana znaczącym pogorszeniem opłacalności jego produkcji w relacji do zbóż. Na ograniczenie areału uprawy rzepaku jarego wpłynęły także niekorzystne warunki agrometeorologiczne jakie panowały w okresie jego zasiewów. Natomiast straty zimowe w powierzchni uprawy rzepaku ozimego były niewielkie. W 2000 r. zaorano tylko około 2,6% powierzchni zasianej, tj. o 0,1 punktu procentowego mniej niż przed rokiem.

Największa powierzchnia zasiewów rzepaku, przekraczająca 40 tys. ha, wystąpiła w województwach: zachodniopomorskim (74,7 tys. ha), dolnośląskim (68,0 tys. ha), wielkopolskim (57,7 tys. ha), warmińsko-mazurskim (49,2 tys. ha), opolskim (45,0 tys. ha) i kujawsko-pomorskim (43,7 tys. ha), zaś najmniejsza — poniżej 5 tys. ha, w podlaskim (1,0 tys. ha), małopolskim (2,3 tys. ha), świętokrzyskim (2,6 tys. ha) i łódzkim (4,8 tys. ha).

We wszystkich województwach nastąpiło obniżenie powierzchni zasiewów rzepaku. Wyjątek stanowiło województwo małopolskie, w którym areał uprawy rzepaku był niewielki (2,3 tys. ha), lecz w porównaniu z rokiem poprzednim był on o 4,5% (o 0,1 tys. ha) wyższy. W wartościach bezwzględnych największą redukcję powierzchni uprawy rzepaku odnotowano w: zachodniopomorskim o 23,6 tys. ha (o 24,0%), wielkopolskim — o 17,8 tys. ha (o 23,5%), dolnośląskim — o 16,1 tys. ha (o 19,1%) i lubuskim — o 10,4 tys. ha (o 37,5%).

3. Mimo niekorzystnych warunków agrometeorologicznych jakie panowały wiosną (susza glebowa) plony rzepaku i rzepiku (po przeliczeniu do wilgotności normatywnej 13% zawartości wody) w 2000 r. oceniono na 21,9 dt/ha, tj. o 1,1 dt/h (o 5,3%) wyżej od uzyskanych w 1999 r. i o 1,0 dt/ha (o 4,8%) wyżej od średnich z lat 1994–1998. Susza glebowa szczególnie niekorzystnie wpłynęła na wschody, wzrost i rozwój rzepaku jarego. Natomiast jej ujemny wpływ na stan plantacji rzepaku ozimego okazał się mniejszy od wcześniej przewidywanego.

W 2000 r., podobnie jak w roku poprzednim, najwyższe plony uzyskano w gospodarstwach sektora publicznego — 27,5 dt/ha (1999 r. — 23,6 dt/ha, 1998 r. — 26,6 dt/ha), ale udział tego sektora w ogólnej powierzchni uprawy rzepaku wyniósł tylko 9,6% (1999 r. — 11,4%, 1998 r. — 13,8%). Natomiast gospodarstwa sektora prywatnego, które osiągnęły średni plon niższy — 21,3 dt/ha (1999 r. — 20,4 dt/ha, 1998 r. — 23,1 dt/ha) miały aż 90,4% (1999 r. — 88,6%, 1998 r. — 86,2%, 1997 r.) udział w ogólnej powierzchni uprawy rzepaku.

Najwyższe plony rzepaku uzyskano w województwie opolskim (28,2 dt/ha), a najniższe w lubuskim (16,0 dt/ha). Rozpiętości przestrzenne w plonach rzepaku były, podobnie jak w roku poprzednim, znaczące i sięgały 76,3% (w 1999 r. — 73,6%).

W 10 województwach (dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, małopolskim, opolskim, podlaskim, pomorskim, śląskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim) wydajność rzepaku zwiększyła się. W największym stopniu w województwach: podlaskim — o 9,1 dt/ha (o 55,5%), pomorskim — o 5,9 dt/ha (o 31,2%), opolskim — o 4,8 dt/ha (o 20,5%) i małopolskim — o 4,2 dt/ha (o 18,9%). W dalszych województwach wzrost plonów był znacznie mniejszy i wahał się od 0,1–2,4 dt/ha (o 0,5–15,0%).

W 6 województwach (lubelskie, lubuskie, łódzkie, mazowieckie, podkarpackie, śląskie) nastąpił spadek plonów rzepaku. Największe obniżenie plonów zanotowano w województwach: lubelskim — o 8,3 dt/ha (o 30,1%) i mazowieckim — o 6,5 dt/ha (o 23,8%), zaś najmniejsze — w łódzkim — o 0,1 dt/ha (o 0,5%).

4. Ze zbiorów 2000 r. skupiono do końca grudnia 876,5 tys. ton rzepaku (91,4% całości zbiorów), tj. o 18,8% mniej niż w analogicznym okresie 1999 roku. W całym 2000 r. skup rzepaku wyniósł 896,4 tys. ton (I półrocze — 19,9 tys. ton, II półrocze — 876,5 tys. ton) i był o 17,8% mniejszy niż w roku poprzednim.

5. Spadek krajowej produkcji i podaży rzepaku wywołał wzrost jego cen. Średnia cena skupu rzepaku przemysłowego (o nieokreślonym standardzie jakościowym) w 2000 r. wyniosła 806,0 zł/t i była o 25,4% wyższa niż w 1999 roku. Po ubiegłorocznych zbiorach ceny rzepaku standaryzowanego (oczyszczonego, o wilgotności nasion nie przekraczającej 7% zawartości wody) kształtowały się najczęściej na poziomie 840 zł/t, zaś ceny rzepaku niestandaryzowanego (wprost z kombajnu) były na ogół o 5–10% niższe.

W 2000 r. średnia krajowa cena skupu rzepaku w przeliczeniu na dolary (185 USD/t — wg oficjalnego kursu NBP) była tylko o 3% niższa od ceny światowej (190 USD/t — CIF Hamburg), zaś w 1999 r. różnice te wynosiły aż 21%.

6. Podaż rzepaku ze zbiorów 2000 r. była o około 15% niższa w stosunku do możliwości przetwórczych krajowego sektora olejarskiego, ocenianych na ponad 1,1 mln ton. Jednakże w związku z tym, że jeden z liderów sektora, z uwagi na trudności ekonomiczno-finansowe, nie prowadził po ubiegłorocznych zbiorach skupu rzepaku na szeroką skalę, na rynku rzepaku nie wystąpiła znacząca przewaga popytu nad podażą.

Niższe zbiory rzepaku spowodowały, że krajowe zasoby rzepaku (zapasy początkowe + produkcja) na początku sezonu 2000/01 były o 19% mniejsze niż w roku poprzednim i wynosiły 991 tys. ton. Mimo znacząco niższych zasobów krajowych rzepaku i przy niewielkim jego imporcie (około 11 tys. ton) przemysł tłuszczowy w sezonie 2000/01 przerobi 855 tys. ton tego surowca, tj. o 7% więcej niż w sezonie 1999/2000. Będzie to możliwe w wyniku ograniczenia w sezonie 2000/01 eksportu rzepaku do około 28 tys. ton (3% produkcji) wobec 326 tys. ton (29% produkcji) w sezonie poprzednim. Produkcja surowego oleju rzepakowego w sezonie 2000/01 będzie o około 20 tys. ton wyższa niż przed rokiem i wyniesie

około 350 tys. ton, zaś produkcja śrut rzepakowych wzrośnie o około 30 tys. ton i osiągnie wielkość około 490 tys. ton. Na koniec sezonu 2000/01 zapasy nasion rzepaku wyniosą około 50 tys. ton i będą ponad półtora raza wyższe niż w sezonie poprzednim.

7. W sezonie 2000/01 przy wyższym przerobie rzepaku i większym imporcie olejów możliwy jest dalszy wzrost produkcji tłuszczów roślinnych, przede wszystkim olejów. Należy jednak zauważyć, że w ostatnich latach obserwuje się spowolnienie dynamiki produkcji w sektorze olejarskim, głównie w związku z osłabieniem krajowego popytu na margaryny. W ślad za tym, w latach 1998–1999 nastąpiło pogorszenie wyników ekonomiczno–finansowych tej branży. Według wstępnych ocen w 2000 r. kondycja finansowa przemysłu tłuszczowego pozostała nadal trudna.

8. W 2000 r. ceny tłuszczów roślinnych utrzymywały się na niskim poziomie. Nastąpiło potaniecie olejów względem tłuszczów surowych i topionych (słoniny i smalca), jak i margaryn wobec masła. Dlatego też można oczekiwać, iż mniejsza skala podwyżek cen tłuszczów roślinnych niż zwierzęcych spowodowała w 2000 r. dalszy wzrost krajowego popytu na tłuszcze roślinne. Ze wstępnych szacunków wynika, że w 2000 r. spożycie tłuszczów roślinnych według danych bilansowych wyniosło 18,2 kg w przeliczeniu na 1 mieszkańca wobec 17,8 kg w 1999 r. i stanowiło około 62% całkowitego spożycia tłuszczów.

Tabela 2
Bilans nasion rzepaku w latach gospodarczych (tys. ton) — *Rapeseed balance sheet (th. tons)*

Wyszczególnienie — <i>Specification</i>	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01*
Zapasy początkowe — <i>Begin. stocks</i>	59	82	90	28	88	32
Zbiory — <i>Crops</i>	1377	449	595	1099	1132	959
Import — <i>Imports</i>	1	374	126	14	19	11
Zasoby ogółem — <i>Total supply</i>	1437	905	811	1141	1239	1002
Zużycie krajowe — <i>Domestic use</i>	944	815	783	959	881	924
— przerób — <i>crushing</i>	845	782	740	880	800	855
— siew, straty — <i>sowing loses</i>	99	33	43	79	81	69
Eksport — <i>Exports</i>	411	0	0	94	326	28
Zużycie ogółem — <i>Total use</i>	1355	815	783	1053	1207	952
Zapasy końcowe — <i>Ending stocks</i>	82	90	28	88	32	50
Zapasy końcowe/zużycie krajowe [%] <i>Ending stocks/domestic use</i>	8,7	11,1	3,6	9,2	3,6	5,4
Cena [zł/t] — <i>Price [PLN/t]</i>	563,8	859,5	868,5	895,1	644,0	807,0

* szacunek — *estimated data*

Źródło — *Source: Dane GUS i obliczenia własne — Central Statistical Office data and author's estimates*

9. W 2000 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, wyniki handlu zagranicznego w sektorze oleistych uległy pogorszeniu. Deficyt obrotów w sektorze oleistych zwiększył się niemalże o połowę i wyniósł 295 mln USD wobec 205 mln USD w 1999 roku. Nastąpił spadek eksportu surowców i produktów oleistych, przy równoczesnym wzroście ich importu, z wyjątkiem margaryn.

Na skutek niższych zbiorów i znaczącego wzrostu ceny rzepaku na rynku krajowym, eksport nasion rzepaku zmniejszył się prawie 12-krotnie i wyniósł 28,0 tys. ton wobec 335,1 tys. ton w 1999 r., a uzyskane stąd wpływy dewizowe zmalały z 63,4 do 4,9 mln USD. Eksport ten byłby zapewne jeszcze niższy, a nawet mógłby mieć charakter marginalny, gdyby nie wprowadzone po ubiegłorocznych żniwach przez Agencję Rynku Rolnego dopłaty do eksportu około 27 tys. ton rzepaku.

Mniejszy też był eksport śruty rzepakowej, głównie w wyniku większego krajowego zapotrzebowania na ten surowiec, w związku z kryzysem wywołanym przez BSE. W porównaniu z 1999 r. eksport śruty rzepakowej zmniejszył się o 38,2% do 156,4 tys. ton, a wpływy dewizowe z tego tytułu, przy 25% wzroście cen śrut rzepakowych w transakcjach eksportowych, zmniejszyły się o 23,8%, z 21,4 do 16,3 mln USD.

Głównym odbiorcą polskiego rzepaku i śrut rzepakowych były kraje UE (Niemcy, Wielka Brytania, Belgia i Dania).

Znaczący spadek odnotowano także w eksporcie oleju rzepakowego i margaryn. Eksport oleju rzepakowego zmalał przeszło czterokrotnie, z 23,5 do 5,6 tys. ton, a margaryn o jedną trzecią, z 43,2 do 28,9 tys. ton. Zrealizowany eksport oleju rzepakowego i margaryn przyniósł wpływy dewizowe w wysokości 23,9 mln USD, tj. o ponad połowę niższe niż w 1999 roku. Do podstawowych przyczyn spadku eksportu tłuszczów roślinnych zaliczyć należy wzrostu popytu na margaryny i oleje na rynku krajowym oraz dużą konkurencję ze strony unijnych koncernów tłuszczowych na rynkach naszych odbiorców, tj. w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Ponadto w tych krajach, na skutek wzrostu rodzimej produkcji, zmniejszyło się zapotrzebowanie na tłuszcze roślinne z importu.

Jednocześnie w 2000 r. nie nastąpiły zasadnicze zmiany w obrotach handlowych w sektorze oleistych po stronie importu. Największy udział w strukturze importu miały, tak jak dotychczas, śrutolejowe, w tym sojowe. Import śrutolejowych, w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrósł do 894,1 tys. ton, tj. o 4,6%. Przy wyższych cenach śrut na rynku światowym, w większym stopniu, bo o 18,9% (z 158,4 do 188,4 mln USD) zwiększyły się wydatki dewizowe na ten cel.

W minionym roku zwiększył się także import olejów roślinnych. W 2000 r. sprowadzono do kraju 217,5 tys. ton olejów roślinnych, tj. o 4,2 % więcej niż w roku 1999, jednakże wartość tego importu, ze względu na znaczący spadek cen olejów na rynku międzynarodowym, była o 19,1% niższa. Niższy był import oleju rzepakowego i kokosowego, wyższy zaś sojowego, słonecznikowego i palmowego.

Tabela 3

Bilans handlu zagranicznego surowcami i produktami olejnych — *Foreign trade in oilseeds*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Eksport				Import				Saldo — <i>Trade balance</i>			
	1999		2000*		1999		2000*		1999		2000*	
	tys. ton	mln USD	tys. ton	mln USD	tys. ton	mln USD	tys. ton	mln USD	tys. ton	mln USD	tys. ton	mln USD
Nasiona — <i>Seeds</i>	336,5	64,5	29,8	6,1	75,2	45,1	101,4	45,2	261,3	19,4	-71,6	-39,1
rzepak	335,1	63,4	28,0	4,9	0,4	0,1	23,5	4,1	334,7	63,3	4,5	0,8
soja	0,3	0,0	0,0	0,0	6,8	1,9	5,5	1,6	-6,5	-1,9	-5,5	-0,6
słonecznik	0,1	0,1	0,2	0,1	17,7	8,2	22,1	8,1	-17,6	-8,1	-21,9	-8,0
Śruty — <i>Meal</i>	265,4	21,7	156,4	16,3	854,5	158,4	894,1	188,4	-589,1	-136,7	-737,7	-172,1
rzepakowa	253,0	21,4	156,4	16,3	0,7	0,1	13,4	1,4	252,3	21,3	143,0	14,3
sojowa	1,8	0,3	0,0	0,0	852,0	158,1	843,8	183,2	-850,2	157,8	-843,8	-183,2
Oleje — <i>Oils</i>	24,8	17,8	5,9	4,2	208,7	120,8	217,5	97,7	-183,8	-103,0	-211,6	-93,5
rzepakowy	23,5	16,0	5,6	3,2	31,9	15,1	8,2	3,4	-8,4	-0,9	-2,6	-0,2
sojowy	0,9	0,2	0,0	0,0	76,9	37,3	91,1	33,5	-76,0	-37,1	-91,1	-33,5
słonecznikowy	0,2	0,2	0,1	0,1	33,8	19,1	41,6	16,2	-33,6	-18,9	-41,5	-16,1
palmowy	0,0	0,0	0,0	0,0	40,5	22,6	51,3	22,8	-40,5	-22,6	-51,3	-22,8
kokosowy	0,0	0,0	0,1	0,1	18,5	15,3	15,1	9,5	-18,5	-15,3	-15,0	-9,4
Margaryny — <i>Margarine</i>	43,2	37,1	28,9	20,7	25,7	21,6	18,5	11,3	17,5	15,5	10,4	9,4
Ogółem — <i>Total</i>	-	141,1	-	47,3	-	345,9	-	342,6	-	-204,8	-	-295,3

* dane za 11 miesięcy — *data - 11 months*Źródło — *Source*: Dane CIHZ i obliczenia własne — *International Trade Information Center data and author's estimates*

Niedobory rzepaku na rynku krajowym w I półroczu 2000 r. spowodowały także zwiększenie importu nasion oleistych w skali całego roku o 34,8% (z 75,2 do 101,4 tys. ton), lecz wydatki dewizowe na ich zakup, z uwagi na spadek cen nasion oleistych na rynku międzynarodowym, pozostały na niezmiennym poziomie (około 45 mln USD).

Natomiast wolumen importu margaryn był o jedną czwartą niższy niż w roku poprzednim i wyniósł 18,5 tys. ton, zaś środki dewizowe przeznaczone na ten cel, przy niższych cenach margaryn na rynku światowym, były o połowę niższe niż w 1999 r. i wyniosły 11,3 mln USD.

W 2000 r. nie zaszły większe zmiany w strukturze geograficznej importu surowców i produktów oleistych. Większość zakupów tej grupy towarowej dokonywana była na rynkach krajów UE.

10. Wzrost cen rzepaku w 2000 r. spowodował poprawę opłacalności jego produkcji także względem zbóż. Jednakże relacja cen rzepak : pszenica w dalszym ciągu kształtowała się na zbyt niskim poziomie, który nie zapewniał porównywalnej opłacalności obu kierunkom produkcji. W III kwartale ub. roku, tj. w okresie podejmowania decyzji produkcyjnych o zasiewach pod przyszłoroczne zbiory, relacja cen rzepak : pszenica wynosiła 1,62 : 1 wobec 1,47 : 1 w roku poprzednim. Poprawa była więc niewielka. Ponadto jeżeli w cenie pszenicy uwzględni się dopłaty, które od dwóch lat otrzymują producenci zbóż, to relacja ta uległaby znaczącemu pogorszeniu. W tej sytuacji jesienią 2000 r. nie nastąpił wzrost zainteresowania rolników uprawą rzepaku ozimego.

11. Według szacunku GUS rzepak ozimy pod zbiory 2001 r. zasiano na powierzchni ponad 380 tys. ha, tj. niewiele większej niż przed rokiem. Wstępnie ocenia się, iż w sezonie 2000/01 straty po zimie w zasiewach rzepaku będą niewielkie. Rzekak w okres zimowego spoczynku wszedł w znacznie lepszej kondycji niż przed rokiem, a warunki pogodowe w okresie zimy, mimo niewielkiej okrywy śnieżnej lub jej braku w wielu rejonach kraju, były dość łagodne. Jeżeli wegetacja rzepaku do końca sezonu 2000/01 przebiegać będzie w warunkach przeciętnych, to przy planowanym w większości województw nieco większym zużyciu nawozów mineralnych pod tę uprawę (na co wskazuje stopniowa poprawa relacji cen produktów rolnych do nawozów), mogą kształtować się na poziomie nie niższym niż średnia z ostatniego trzylecia i wynieść nie mniej niż 22 dt/ha. Przy założeniu, że nie zmieni się także znacząco areał uprawy rzepaku jarego, zbiory rzepaku (ozimego i jarego) w 2001 r. według wstępnej prognozy wyniosą około 990 tys. ton i będą tylko o 3% większe niż w roku poprzednim.

Tabela 4

Relacje cen skupu rzepaku do cen skupu pszenica (ceny pszenicy = 1)
Ratio of prices of rapeseeds to wheat (wheat prices = 1)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
VII	1,52	2,62	1,59	1,26	1,72	1,91	1,44	1,32
VIII	1,62	2,66	1,74	1,50	1,73	1,95	1,50	1,66
IX	1,74	2,47	1,61	1,45	1,67	1,82	1,53	1,66
III kwartał — <i>quarter</i>	1,61	2,60	1,64	1,48	1,71	1,92	1,47	1,62

Źródło — *Source*: Obliczenia własne — *Author's estimates*

Tabela 5

Relacje cen nawozów mineralnych w przeliczeniu na czysty składnik do cen rzepaku
(cena rzepaku = 1) — *Ratio of prices of fertilizers to rapeseed (rapeseed prices = 1)*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wrzesień — <i>September</i>							
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Saletrzak	1,89	1,59	2,22	1,69	1,69	1,82	2,30	1,98
Superfosfat granulowany	1,85	1,67	2,13	1,67	1,92	2,13	2,78	2,38
Sól potasowa	0,82	0,72	0,93	0,73	0,85	0,95	1,38	1,22

Źródło — *Source*: Obliczenia własne — *Author's estimates*

12. Jeżeli przewidywania odnośnie tegorocznych zbiorów okażą się prawdziwe, tzn. jeżeli będą one kształtowały się poniżej 1 mln ton, a jednocześnie jedna z trzech największych polskich olejarni poprawi swoją kondycję ekonomiczno-finansową i ponownie będzie mogła zwiększyć przerób rzepaku, to w sezonie 2000/2001 wystąpi niedobór tego surowca na rynku krajowym. Zdolności przetwórcze krajowych olejarni (oceniane na ponad 1,1 mln ton) nie będą w pełni wykorzystane. Nie nastąpi też poprawa wyników handlu zagranicznego w sektorze oleistych. Polska nie odzyska pozycji liczącego się eksportera nasion rzepaku.

Z wstępnych informacji wynika, że po tegorocznych zbiorach producenci za 1 tonę rzepaku standaryzowanego (oczyszczonego i osuszonego) mogą otrzymać około 850–900 zł, tj. o 1–7% więcej. Przy przewidywanych w tym czasie cenach pszenicy (z uwzględnieniem dopłaty bezpośredniej) w wysokości 600–610 zł/t relacje cen rzepak : pszenica nie ulegną poprawie w porównaniu z rokiem poprzednim. Będzie to zapewne skutkowało brakiem zmian w powierzchni zasiewów rzepaku pod zbiory roku następnego.

Wnioski

1. Produkcja rzepaku w Polsce charakteryzuje się małą stabilnością. Wynika to zarówno z dużej zmienności plonowania rzepaku, jak i wahań opłacalności jego uprawy w stosunku do zbóż.
2. W 2000 r. krajowe zbiory rzepaku i rzepiku wyniosły około 1 mln ton i były o 15% niższe niż w roku poprzednim. Spadek zbiorów nastąpił w wyniku zmniejszenia powierzchni jego zasiewów, gdyż plony rzepaku były wyższe niż w roku poprzednim.
3. W 2001 r. nie przewiduje się znaczących zmian w produkcji rzepaku w Polsce, z uwagi na zbyt małą poprawę opłacalności jego produkcji w relacji do zbóż.
4. Polska dysponując dobrymi odmianami rzepaku i długą tradycją jego uprawy, powinna być poważnym producentem i eksporterem rzepaku, a także produktów jego przerobu.

Conclusions

1. Production of rapeseed in Poland is unstable. It is a result of significant variability in rapeseed yield and fluctuations of profitability of rapeseed production comparing to cereals.
2. In year 2000 the national total production of rapeseed and turnip rape reached about 1 mln tones and was 15 per cent lower than in previous year. Decrease in total production was an effect of smaller area under rapeseed, however yield was bigger than in previous year.
3. It is assumed that in year 2001 the production of rapeseed in Poland will not change because of too low increase in profitability in relation to cereals.
4. Poland, having very good varieties of rapeseed and long tradition of its cultivation, should be a serious producer and exporter of rapeseed and products of its processing.